

Dr hab. Agata Cieszewska
SGGW
Instytut Inżynierii Środowiska,
Katedra Architektury Krajobrazu
ul. Nowoursynowska 159, 02-787 Warszawa

Warszawa - Darwin 25.06.2025

Recenzja w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego doktora Dariusza Brykały

Niniejsza recenzja została sporządzona w postępowaniu awansowym na stopień doktora habilitowanego p. dr Dariusza Brykały (określanego dalej, jako Habilitant). Postępowanie habilitacyjne przeprowadzane jest na podstawie decyzji Rady Doskonałości Naukowej nr DRKN.Z6.400.18.2025, podjętej przez Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych w dyscyplinie nauk o Ziemi i środowisku.

Zgodnie z Art. 221. ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2021. poz 478 z późn. zm) przedmiotem recenzji jest ocena dorobku Habilitanta w kontekście wymagań Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789), zwanej dalej – Ustawą. Zgodnie z art. 16. 1. Ustawy „Do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną”.

W niniejszej recenzji odniesiono się do obydwu aspektów wymagań i oceniono odrębnie „osiągnięcie naukowe” oraz „istotną aktywność naukową”.

Zgodnie z powyższym recenzja została przygotowana w dwóch częściach: (1) ocena osiągnięcia naukowego, w tym przypadku cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych, (2) ocena dorobku Habilitanta, w tym pozostałego dorobku naukowo-badawczego, dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i organizacyjnego.

Ocena osiągnięcia naukowego w formie cyklu powiązanych tematycznie artykułów

Dr Dariusz Brykała jako osiągnięcie naukowe, które stanowiło podstawę przygotowania wniosku habilitacyjnego, przedstawił cykl sześciu artykułów naukowych opublikowanych w latach 2018-24 w sześciu anglojęzycznych (w tym jedno dwujęzyczne polsko-angielskie) czasopismach naukowych. Są to czasopisma bardzo różnorodne pod względem zasięgu oddziaływania w tym: *Landscape and Urban Planning* (IF 6,142) czy *Anthropocene* (IF 3,3), *Geographia Polonica* (IF 1,1), *Rural History* (IF 0,3), *Muzeologia a kulturne dedičstvo* (IF 0,3), *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego* (IF brak), zróżnicowane nie tylko pod względem tematyki i zasięgu, ale także pod względem liczby przyznanych punktów „ministerialnych” (od 13 do 200). Wszystkie artykuły z cyklu to publikacje współautorskie przygotowane przez zespoły od 2 do 7 autorów. Dr D. Brykała jest pierwszym autorem w trzech z nich, w tym kluczowym w artykule z 2020 r. zamieszczonym w czasopiśmie o najszerszej renomie *Landscape and Urban Planning*.

W przypadku oceny powiązanych ze sobą artykułów kluczowe jest określenie wkładu Habilitanta, który był autorem koncepcji pracy (2 artykuły) lub współautorem (4 artykuły), zarządzał realizacją działań badawczych i wykonywał: przegląd literatury (5 na 6 artykułów), przygotował omówienie wyników badań w części lub całości (5 na 6 artykułów). Ponadto współtworzył główne koncepcje badań dotyczące takich zagadnień jak: model ewolucji krajobrazów młyńskich, kwerenda materiałów źródłowych nad rolą młynów pływających w krajobrazie, rozmieszczenie młynów na początku XX wieku i po II wojnie światowej, oraz adaptacji klas, typów, rodzajów i odmian krajobrazów naturalnych i kulturowych w celu analizy lokalizacji młynów wodnych.

Cel badań przedstawiony przez Habilitanta został sformułowany jako ewolucja krajobrazów młyńskich w obrębie Niżu Polskiego. Natomiast pytania badawcze skupiają się na badaniach krajobrazowych, a więc struktury, funkcji i przekształceń systemu człowiek i środowisko. Zawarte w artykułach metody badań nie są typowe dla badań krajobrazowych. Mimo deklarowanej „możliwie pełnej analizy” wpływu komponentów środowiska przyrodniczego oraz uwarunkowań społeczno-historycznych, wydaje się że autor zrealizował głównie tę drugą część, podczas gdy badania uwarunkowań środowiskowych pozostawiają znaczący niedosyt, zwłaszcza w aspekcie kształtowania środowiska przyrodniczego, w tym funkcjonowania rzek i zbiorników wodnych w kontekście małej retencji i współczesnych problemów z zasobami wodnymi oraz wpływu na różnorodność biologiczną i krajobrazową. Podkreślona w Autoreferacie metoda retrogresywna dotyczy badań archiwalnych źródeł, zaś metoda maksymalnej entropii faktycznie odnosi się do cech środowiskowych, ale w artykule 5 przedstawiona jest zbyt syntetycznie i trudno zrozumieć jakie faktycznie cechy komponentów środowiska były

analizowane i w jakim aspekcie przestrzennym. Opis prac terenowych wskazuje jedynie na badania morfometryczne form antropogenicznych ukształtowania terenu oraz elementów infrastruktury. Brakuje obserwacji innych cech środowiska przyrodniczego i kulturowego. Pozostałe badania terenowe dotyczą parametrów kamieni młyńskich, ich lokalizacji (w ścianach kościołów gotyckich) oraz petrograficznej identyfikacji skał.

Wstępna refleksja odnosząca się do przedstawionego materiału związana jest z obszarem badań zadeklarowanym przez Habilitanta. Faktycznie jedynie artykuł 4 obejmuje cały obszar Niżu Polskiego (jednak jego tematyka nie odpowiada na pytania badawcze związane z celem badań). W pozostałych przypadkach obszar badań stanowi rejon zlewni dolnej Wisły, Mazowsze Płockie oraz rejon doliny Drwęcy, Lutryny i Osy. Tereny te obejmują przede wszystkim makroregiony: Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie, Dolina Dolnej Wisły, Kotlina Toruński-Eberswaldzka (fragment), Nizina Północno-Mazowiecka (fragment). Podczas gdy „Niż Polski” odnosi się zwykle do rozległego obszaru nizinnego w Polsce, stanowiącego część Niżu Wschodnioeuropejskiego.

Kolejną kwestią istotną była ocena powiązania wiodącej tematyki osiągnięcia z postawionym celem pracy oraz pytaniami badawczymi. Badania prowadzona przez Habilitanta mają głównie charakter historyczny, obejmujący studia nad krajobrazem kulturowym młynów wodnych na Niżu Polskim, które przeprowadzono w ramach dwóch grantów finansowanych przez NCN: (1) 2012-2018 Młyny wodne w dorzeczu dolnej Wisły od początku XVIII do początku XXI wieku (grant Nr 2011/03/D/HS3/03631 – deskryptory: historia gospodarcza, dziedzictwo kulturowe) oraz (2) 2020-2025 - Pamięć kamieni. Pochodzenie, użytkowanie i sakralizacja kamieni młyńskich wmurowanych w ściany gotyckich kościołów na Nizinach Południowobałtyckich NCN (grant Nr 2019/35/B/HS3/03933, deskryptory: historia kultury, etnografia i antropologia kulturowa, mineralogia, petrologia).

Badania koncentrowały się zatem przede wszystkim na rozmieszczeniu młynów wodnych i trwałości ich funkcjonowania w czasie, w tym procesie ewolucji krajobrazów młyńskich. Jednym z elementów badań było także powiązanie lokalizacji tych urządzeń z typami krajobrazów naturalnych.

Pytania badawcze postawione przez habilitanta w większym stopniu skupiały się natomiast na aspekcie krajobrazowym: począwszy od poszukiwania preferowanych typów krajobrazu naturalnego przy lokalizacji młynów wodnych, przez cechy krajobrazów młyńskich, długość funkcjonowania krajobrazów młyńskich, przebieg procesu ewolucji krajobrazów młyńskich oraz powiązania typów krajobrazów naturalnych z najbardziej trwałymi enklawami krajobrazu młyńskiego.

Przedstawiony cykl artykułów tworzący główne osiągnięcie naukowe, faktycznie koncentruje się na badaniach młynów wodnych, jednak przede wszystkim w aspekcie historycznym, zaś w relatywnie mniejszym stopniu odnosi się do badań krajobrazowych.

Artykuł 1 w największym stopniu odpowiada na pytania badawcze, wskazując na ewolucję krajobrazów młyńskich, ale w zakresie struktury krajobrazu wymieniono tu jedynie główne elementy składowe, podkreślono specyficzne formy antropogeniczne właściwe dla „krajobrazu młyńskiego”, jednak specyfika przestrzennego ich rozmieszczenia dotyczyła głównie aspektu ewolucji. Jest to zdecydowanie najbardziej wartościowa część artykułu, wnosząca nowe spojrzenie na lokalizację młynów względem głównych elementów tzw. krajobrazu młyńskiego, takich jak staw, jezioro czy rzeka. Niestety nie osadzono ich w szerszym kontekście, nie omówiono właściwości fizyczno-geograficznych lokalizowanych młynów czy cech hydrograficznych tych obszarów – nie osadzono ich w kontekście krajobrazowym. Opis kolejnych etapów ewolucji „krajobrazów młyńskich” wskazuje jedynie na liczbę elementów, jednak zbyt mało precyzyjnie wskazano główne kryteria tych etapów. Przykładowo, trudno określić różnice pomiędzy III i IV poziomem ewolucji krajobrazów młyńskich tj. zrównoważonym i zaburzonym krajobrazem. W tabeli 2 różnią się one nieznacznie, podczas gdy nawet nazwa wskazuje na istotną zmianę cech przyrodniczo-przestrzennych.

Artykuł 2 skupia się na analizie materiałów użytych do tworzenia kamieni młyńskich i ma niewielkie odniesienie do celu badawczego.

Artykuł 3, dotyczący analizy historycznych materiałów kartograficznych, jednak głównie w ujęciu fizycznej lokalizacji oraz specyficznego rodzaju młynów wodnych – młynów pływających - również jest w niewielkim stopniu powiązany z celem przedstawionym przez Habilitanta.

Artykuł 4 koncentruje się na omówieniu ochrony młynów jako obiektów dziedzictwa kulturowego; przedstawiono tu szeroko kontekst przestrzenny, jednak również w tej publikacji kontekst krajobrazowy nie jest istotny w badaniu.

Artykuł 5 to drugi kluczowy artykuł bezpośrednio odnoszący się do pytań badawczych. Nawiązuje on bezpośrednio do lokalizacji młynów wodnych względem krajobrazów naturalnych. Omówiono tu również molinotop, czyli jednostkę krajobrazu młyńskiego. Postawiono w tym artykule aż trzy pytania badawcze, które powtórzono również w Autoreferacie jako pytania badawcze stanowiące podstawę przedstawionego dzieła. Szczegółowe omówienie elementów krajobrazu tworzących molinotop przedstawiono w tej pracy w sposób syntetyczny powołując się na pracę współautora artykułu Zbigniewa Podgórskiego. Oryginalna część dotycząca badań krajobrazowych skupiła się na lokalizacji 103 młynów w typach krajobrazu naturalnego. Niestety nie podano w jakim kontekście te stanowiska były badane w ujęciu krajobrazowym. Obiekty młynów wodnych mają charakter punktowy, natomiast molinotop opisano ogólnie sumując wybrane cechy krajobrazu w ha. Natomiast niestety nie podano obszaru objętego poszczególnym molinotopem. Dyskusyjna jest tu również kwestia skali molinotopów, gdyż obiekty punktowe często mogą być lokalizowane nie tylko w obrębie jednostek krajobrazowych ale i w pobliżu ich granic. Ten aspekt też nie był omówiony, choć mapy przedstawiono w skali ok. 1:500 000, a więc niska precyzja wydzielenia może tu być istotna.

W artykule 6 badania nie dotyczą krajobrazów młyńskich, a post młyńskich, tj. składu petrograficznego kamieni młyńskich ulokowanych w ścianach kościołów.

Kolejny element badań wskazany przez autora jako kluczowa składowa dzieła to charakterystyka krajobrazu młyńskiego. Niestety krajobraz młyński jako taki w mojej opinii został w niewystarczającym stopniu scharakteryzowany pod względem jego struktury, kontekstu krajobrazowego, jak i funkcjonowania. Molinotop, który przywołuje autor, opisany jest dość zdawkowo jako „jednostka krajobrazowa, której cechy abiotyczne i biotyczne zostały przez funkcjonowanie młyna wodnego przekształcone”. Jednak jakie są to cechy abiotyczne i biotyczne oraz jaka jest specyfika jego funkcjonowania, poza lokalizacją elementów antropogenicznych w jego obrębie, nie zostało omówione. Podano jedynie (artykuł 1 i 5) informacje o towarzyszących molinotopom urządzeniach i układzie zabudowy, jednak bez konfiguracji przestrzennej tych elementów zwracając uwagę na produkcyjny charakter tego krajobrazu. Szczególnie wyraźnie zaznaczony jest brak analizy struktury przestrzennej właściwej dla badan krajobrazowych.

Pytanie, czy cykl artykułów stanowi „dzieło” o istotnym wpływie na dyscyplinę nauki o Ziemi i środowisku, to pytanie w dużym stopniu o zakres tej dyscypliny. Z jednej strony faktycznie obejmuje ona relacje pomiędzy człowiekiem i środowiskiem i w tym aspekcie najbardziej mieści się tematyka przedstawionego cyklu artykułów. Jednak dyscyplina nauk o Ziemi obejmuje: geografie fizyczną, geologię, geofizykę, oceanografię, a także nauki o klimacie i atmosferze – czyli w tym węższym kontekście trudno badania prowadzone przez habilitanta przyjąć jako wpływające na ich rozwój. Jednak we współczesnym podejściu, gdzie interdyscyplinarność jest kluczowa dla rozumienia procesów, które dzieją się na krawędzi badań przyrodniczo-kulturowych, jako recenzentka przychylam się do podejścia Habilitanta i zaliczenia badań na rzecz krajobrazów młyńskich do dziedziny Nauk o Ziemi i środowisku. Zwłaszcza że dwa najbardziej wartościowe artykuły są publikowane w czasopismach o znaczącym zasięgu i wysoko cytowane.

W ocenie merytorycznej dzieła badawczego zauważalne jest przesunięcie ciężaru z badań krajobrazowych ku analizom historycznym i dziedzictwa kulturowego. Pomimo tego, dwa spośród sześciu artykułów – zwłaszcza pierwszy i piąty – wnoszą istotną wartość do nauk o krajobrazie kulturowym i mogą być uznane za oryginalne oraz znaczące. Opisywane podejście badawcze wypełnia lukę w polskiej literaturze dotyczącej krajobrazów funkcjonalnych związanych z wodnymi urządzeniami przemysłowymi.

**Ocena dorobku habilitanta, w tym pozostałego dorobku naukowo-badawczego,
popularyzatorskiego i organizacyjnego**

Dr Dariusz Brykała prowadzi badania naukowe w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. St. Leszczyckiego PAN od 1998 r., początkowo w Zakładzie Geomorfologii i Hydrologii Niżu, a od 2011 roku w Zakładzie Zasobów Środowiska i Geozagrożeń, natomiast od 2024 roku w Zespole Interdyscyplinarnych Badań nad Antropocenem. W 1998 roku dr Dariusz Brykała ukończył studia magisterskie na kierunku geografia na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, a w 2007 roku uzyskał stopień doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii na podstawie dysertacji „Przestrzenne i czasowe zróżnicowanie odpływu rzecznej w dorzeczu Skrwy Lewej”, której promotorem był prof. dr hab. Jan Szuprzycki.

Problematyka badawcza podejmowana przez dr D. Brykałę mieści się w szeroko pojętym zakresie nauk o Ziemi i środowisku, początkowo w badaniach polarnych, następnie hydrologicznych. W tym okresie Habilitant podjął w badaniach problematykę związaną z rolą młynów wodnych w kształtowaniu warunków środowiska przyrodniczego, które następnie ewoluowało w kierunku szerszych badań historyczno-przestrzennych związanych z ich ewolucją, a w konsekwencji ewolucją krajobrazu z nimi powiązanych.

Całościowy dorobek naukowy i popularyzatorski Habilitanta jest nieco trudny do oceny, co wynika ze sposobu przygotowania materiału dokumentacyjnego. Habilitant wskazuje autorstwo 204 publikacji wraz z abstraktami, notatkami pracami dokumentacyjnymi.

Najbardziej wartościowe są artykuły stanowiące osiągnięcie naukowe. Wartość punktów ministerialnych wynosi dla tego zestawienia 683 pkt, a łączny Impact Factor 11,142.

Do kluczowych należy zestawienie 11 publikacji z bazy JCR, wszystkich wieloautorskich i powstałych po doktoracie. Warto podkreślić, że artykuły te było cytowane 169 razy, co daje średnią cytowalność na poziomie 12,69.

W liście pozostałych publikacji wykazano: 2 monografie, w tym jedna wieloautorska, a drugą stanowi wydana drukiem praca doktorska, 6 redakcji wieloautorskich, ponadto 60 „artykułów naukowych i rozdziałów w publikacjach zwartych”. Niestety do tego ostatniego zestawienia Habilitant włączył ogółem zarówno artykuły *stricto* o charakterze naukowym, publikowane w czasopismach naukowych (np. *Environmental Management*), wiele materiałów pokonferencyjnych lub w czasopismach o charakterze lokalnym (np. *Rocznik Gostyniński* czy *Zeszyty Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Zamościu*), a także artykuły o charakterze oświatowym (np. wydane przez wydawnictwo *Szkoły Przymierza Rodzin*). Brakuje w tym zestawieniu jednoznacznych informacji

dotyczących punktacji publikacji i ich kwalifikacji na podstawie listy B MNiSW, co utrudnia rzetelną ocenę jakościową.

Jako element dorobku wskazano także opracowanie jednej mapy (prawdopodobnie redakcji) o charakterze geologiczno-turystycznym, 128 notatek naukowych, abstraktów i prac dokumentacyjnych oraz 7 artykułów popularnonaukowych. Ten rozbudowany, choć nie do końca przejrzysty zestaw, świadczy o dużej aktywności naukowej, konferencyjnej i popularyzatorskiej Habilitanta, jednak brak informacji o punktacji poszczególnych pozycji utrudnia ocenę ich wartości merytorycznej.

Jako dorobek przedstawiono utworzono także kategorię „nagrody i stypendia”, w której ogółem podano 8 pozycji. Jednak i tu zebrany materiał jest silnie zróżnicowany, są tu zarówno nagrody za publikacje w wysoko punktowanych czasopismach ale i zwrot za udział w konferencji we Florencji, czy umowa zlecenia w sprawie Przyjęcia Priorytetów Polityki Zagranicznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Ponadto wymieniono 5 ekspertyz oraz 5 potwierdzonych działań na rzecz dydaktyki i promocji. Zaangażowanie w życie naukowe potwierdza udział w organizacji konferencji: był głównym organizatorem 6 wydarzeń, członkiem komitetów organizacyjnych 16 konferencji, a uczestnikiem 54 (w tym 19 przed doktoratem).

W zakresie działalności projektowej Habilitant kierował 5 grantami naukowymi (4 po uzyskaniu stopnia doktora), z czego 2 finansowane były przez Narodowe Centrum Nauki. Brał także udział jako wykonawca w 4 projektach międzynarodowych oraz 9 krajowych.

Przedstawiony dorobek mógłby zostać zaprezentowany w sposób bardziej spójny, szczególnie w kontekście badań krajoznawczych. Zasadne wydaje się również bardziej przejrzyste uporządkowanie jego poszczególnych elementów – zarówno w zakresie publikacji, jak i aktywności o charakterze organizacyjnym.

Podsumowując, mimo niepełnej przejrzystości dokumentacji i pewnych zastrzeżeń formalnych, dorobek naukowo-badawczy, dydaktyczny, organizacyjny i popularyzatorski dr. Dariusza Brykały należy uznać za wystarczający i stanowiący podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, obok głównego osiągnięcia naukowego w postaci cyklu publikacji naukowych.

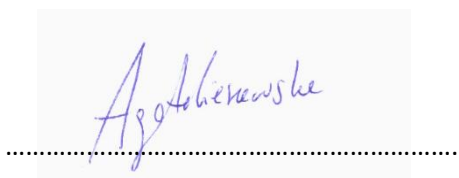
Wniosek

Zgodnie z Art. 221. ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2021. poz 478 z późn. zm) przedmiotem recenzji jest ocena dorobku Habilitanta w kontekście wymagań Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789),

W świetle dokonanej analizy i oceny poszczególnych aspektów dorobku naukowo-badawczego, a także pozostałej działalności Habilitanta, w tym popularyzatorskiej i organizacyjnej, całościowy dorobek dr. Dariusza Brykały należy ocenić pozytywnie, choć należy zaznaczyć, że prezentacja dorobku cechuje się pewnym chaosem i niedostateczną spójnością, co utrudnia pełną ocenę jego wewnętrznej logiki i ciągłości rozwoju naukowego.

W związku z powyższym, działając zgodnie z art. 221 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2021 poz. 478 z późn. zm.) oraz w kontekście przepisów Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017 poz. 1789), wnioskuję do Rady Naukowej Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk o dopuszczenie dr. Dariusza Brykały do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Jednocześnie wyrażam opinię, iż zakres dorobku naukowo-badawczego Habilitanta mieści się w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych, w dyscyplinie nauk o Ziemi i środowisku.

Dr hab. Agata Cieszewska